МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА ВІЙСЬКОВО-МЕДИЧНА АКАДЕМІЯ

СИСТЕМА ПРЕВЕНТИВНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ З БОЙОВИМ СТРЕСОМ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

яка висувається на здобуття премії Президента України для молодих вчених у 2015 році

Автори:

ГУТЧЕНКО Катерина Сергіївна – ад'юнкт кафедри організації медичного забезпечення збройних сил Української військово-медичної академії

МИКИТА Оксана Олександрівна – ад'юнкт кафедри організації медичного забезпечення збройних сил Української військово-медичної академії

ШЕВЧУК Олександр Сергійович – здобувач кафедри організації медичного забезпечення збройних сил Української військово-медичної академії

Науковий керівник:
Лауреат Державної премії в галузі науки і техніки доктор медичних наук, професор БАДЮК Михайло Іванович

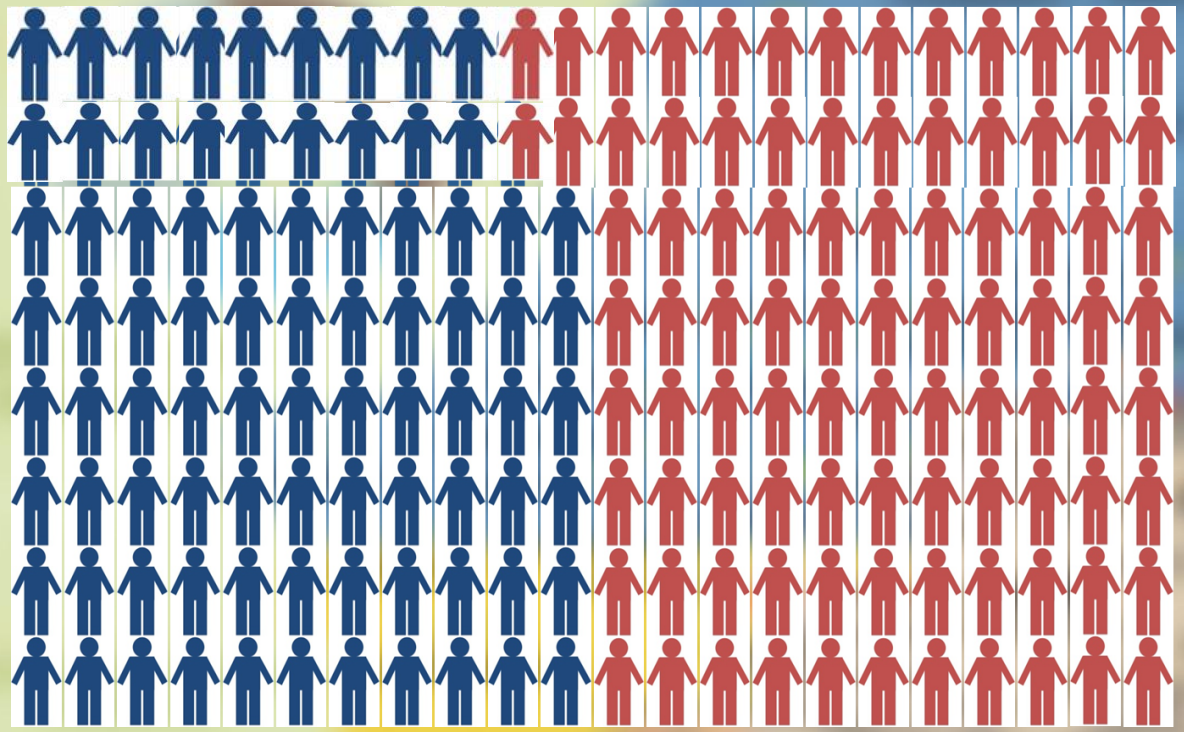

Бойовий стрес серед військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, особливо серед поранених в АТО, останнім часом набув масового характеру.

Заходи профілактики бойового стресу, його лікування та реабілітація військовослужбовців виявились неорганізованими, застарілими і проявили відсутність сучасних науково обґрунтованих підходів до медичного і соціального вирішення цієї проблеми і невідповідність існуючої системи превентивної реабілітації у цілому.

Для вирішення даної проблеми, нами було запропоновано окремо виділити **превентивну реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України з бойовим стресом в умовах збройних конфліктів** як систему заходів, які проводяться медичною службою і спрямовані на підвищення ефективності, надійності діяльності військовослужбовців шляхом: підвищення, якнайшвидшого відновлення у них психологічної пружності з урахуванням різноманітних психологічних чинників, що справляють на нього вплив в умовах збройних конфліктів, та застосування різних методів профілактики і лікування.

Мета роботи:

наукове обґрунтування системи превентивної реабілітації військовослужбовців Збройних Сил України з бойовим стресом в умовах збройних конфліктів.

Наукова новизна

- вперше в Україні вивчено рівні проявів бойового стресу і структуру пов’язаної з ним захворюваності, госпіталізації, і працевтрат військовослужбовців Збройних Сил України в умовах збройних конфліктів та миротворчої діяльності;
- досліджено основні фактори військової служби та умов бойової обстановки, що впливають на формування ознак бойового стресу у військовослужбовців;
- розроблено комплекс науково обґрунтованих заходів профілактики, лікування і реабілітації військовослужбовців з бойовим стресом;
- обґрунтовано дефініцію «превентивна реабілітація» в умовах збройних конфліктів, визначено її функціональні та організаційні елементи, що упроваджено, як систему превентивної реабілітації військовослужбовців Збройних Сил України в умовах збройних конфліктів.

Оцінка здорового способу життя військовослужбовців, які приймали участь у збройних конфліктах, як одного з факторів успішної превентивної реабілітації бойового стресу

- Вищий бал за шкалою ПТСР був виявлений у військовослужбовців, які палять тютюн більше 20 років, порівняно з тими, які не палили ($p<0,05$).
- Установлено достовірно позитивну залежність між індексом маси тіла та ПТСР ($\chi2=13,094$; $p=0,042$).
- Військовослужбовці, які вище оцінюють стан свого здоров'я, мають достовірно нижчий рівень ПТСР ($p=0,001$).
- Достовірно вищий бал ПТСР був виявлений у військовослужбовців, які мають високий рівень психоемоційного навантаження на робочому місці, порівняно з тими, які мають помірний рівень ($p<0,001$).
- Нижчий рівень ПТСР мають військовослужбовці, які займаються спортом, порівняно з тими, які не займаються ($p=0,017$).
- Вищий бал ПТСР у в/с, які не дотримуються режиму праці та відпочинку, порівняно з тими, які дотримуються ($p<0,05$ та $p<0,01$ відповідно), які схильні до довготривалого переживання негативних емоцій ($p<0,001$ та $p<0,01$ відповідно).
- Вищий бал ПТСР у в/с, які не дотримуються режиму харчування ($p=0,053$), які сплять до 6 або 6–7 годин на добу, порівняно з тими, хто спить 7–8 годин на добу ($p<0,001$).

Сутність системи превентивної реабілітації

Заходи, які проводяться медичною службою в/с на полі бою

Заходи, які проводяться медичною службою до участі в/с в бойових діях

Заходи, які проводяться медичною службою після повернення в/с з зони бойових дій

Практичне значення результатів

Результати роботи стали підставою для упровадження елементів принципово нової триетапної системи реабілітації військовослужбовців ЗС України з бойовим стресом, зокрема:

в системно-структурному аспекті – розробка нових організаційних елементів і форм (центрів, відділень превентивної реабілітації, медичного реєстру тощо) організації медичної допомоги;

в системно-функціональному аспекті – уведення нових методів діагностики, лікування і профілактики бойового стресу тощо.

Нові елементи системи реабілітації *упроваджено на державному, галузевому і відомчому рівнях через розробку* „Концепції державної програми розвитку системи охорони психічного здоров'я у ЗС України до 2020 р.“; „Положення про організацію медичного забезпечення військовослужбовців ЗС України, які залучаються до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки“; „Стандарту індивідуальної підготовки військовослужбовця з тактичної медицини“; 5 методичних рекомендацій тощо.

Функціонально-організаційна модель системи превентивної реабілітації військовослужбовців Збройних Сил України з бойовим стресом в умовах збройних конфліктів

- військовослужбовець придатний до участі в збройних конфліктах;
- військовослужбовець не придатний до участі в збройних конфліктах;
- військовослужбовець потребує реабілітації перед поверненням до зони бойових дій.

Модель блоку інформаційного забезпечення системи превентивної реабілітації військовослужбовців Збройних Сил України з бойовим стресом в умовах збройних конфліктів.

Впровадження запропонованої моделі дозволило:

Як відомо, війни в Україні немає.
Але **ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД ПТСР**, у тих, хто повернувся з війни, чомусь є. Що це таке й чим небезпечний ПТСР (американці називають його Combat stress)? Як залишити війну в окопах і не пускати її на поріг власного дому?

- **покращити виявлення осіб, які потребують превентивної реабілітації шляхом проведення скринінгу психічного здоров'я військовослужбовців Збройних Сил України – учасників бойових дій, медичного реєстру та реєстру військовослужбовців – учасників бойових дій Збройних Сил України з бойовим стресом;**
- **проводити превентивну реабілітацію серед військовослужбовців Збройних Сил України з бойовим стресом, які приймали участь у збройних конфліктах;**
- **запровадити у практику закладів охорони здоров'я Міністерства оборони України з метою превентивної реабілітації новітні методи діагностики, лікування і профілактики бойового стресу та проводити аналіз їх ефективності;**
- **покращити медико-соціальне обслуговування військовослужбовців Збройних Сил України з бойовим стресом, які приймали участь у збройних конфліктах, шляхом координації роботи між суб'єктами запропонованої моделі;**
- **поглиблено вивчати причини бойових стресів, звільнення з лав Збройних Сил України за непридатністю до військової служби серед військовослужбовців-учасників бойових дій з психоемоційними розладами**

НЕВИЛІКНЕ ПОРАНЕННЯ

Систему превентивної реабілітації військовослужбовців Збройних Сил України з бойовим стресом в умовах збройних конфліктів реалізовано через обґрунтування, розробку і впровадження:

„Положенні про організацію медичного забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України, які залучаються до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки“ затвердженого наказом Міністерства оборони України 06.08.2014 № 508

„Концепції державної програми розвитку системи охорони психічного здоров’я у Збройних Силах України до 2020 року“, затвердженої директором Військово-медичного департаменту МО України 03 червня 2014 року

„Стандарту підготовки військовослужбовця з тактичної медицини“, затвердженої наказом Центру оперативних стандартів і методики підготовки Збройних Сил України 26.02.2015 №17

Переваги удосконаленої системи превентивної реабілітації військовослужбовців Збройних Сил України з бойовим стресом в умовах збройних конфліктів

Найменування підходів	Існуюча система	Запропонована система	Переваги удосконаленої системи
Скринінговий підхід щодо виявлення бойового стресу	Не використовується	Використовується	Дозволяє виявляти бойовий стрес та його наслідки лікарю загальної практики
Психологічний дебрифінг на полі бою	Не проводиться	Проводиться	Дозволяє підвищити та якнайшвидше відновити психологічну пружність військовослужбовця після бою
Запатентовані способи фітотерапії та рефлексотерапії бойового стресу та нікотинової залежності	Не проводиться	Проводиться	Використання більш безпечних, ефективних та доступних методів лікування
Підвищення поінформованості лікарів з питань виявлення та корекції бойового стресу та його наслідків у військовослужбовців, які приймали участь у збройних конфліктах	Не проводиться	Проводиться	Залучення лікарів загальної практики до раннього виявлення та лікування військовослужбовців з бойовим стресом
Медико-організаційні підходи щодо підвищення поінформованості та залучення до участі в лікуванні військовослужбовців-учасників бойових дій	Не проводяться	Проводяться	Дозволяють підвищити поінформованість та мотивацію до лікування військовослужбовців-учасників бойових дій, що позитивно впливає на прихильність та ефективність лікування
Робота «Школи здоров'я»	Не проводиться	Проводиться	Ефективна інформаційна технологія, яка сприяє інтерактивному спілкуванню і засвоєнню принципів здорового способу життя і активній участі військовослужбовців-учасників бойових дій в процесі лікування
Інформаційні листи для військовослужбовців-учасників бойових дій	Не використовуються	Використовуються	Забезпечують військовослужбовців-учасників бойових дій необхідною інформацією щодо проведення лікувально-оздоровчих підходів

Експертна оцінка

Всі експерти

позитивно оцінили вплив запропонованих підходів на:

- підвищення прихильності до лікування військовослужбовців
- дали позитивний прогноз щодо економічного ефекту.

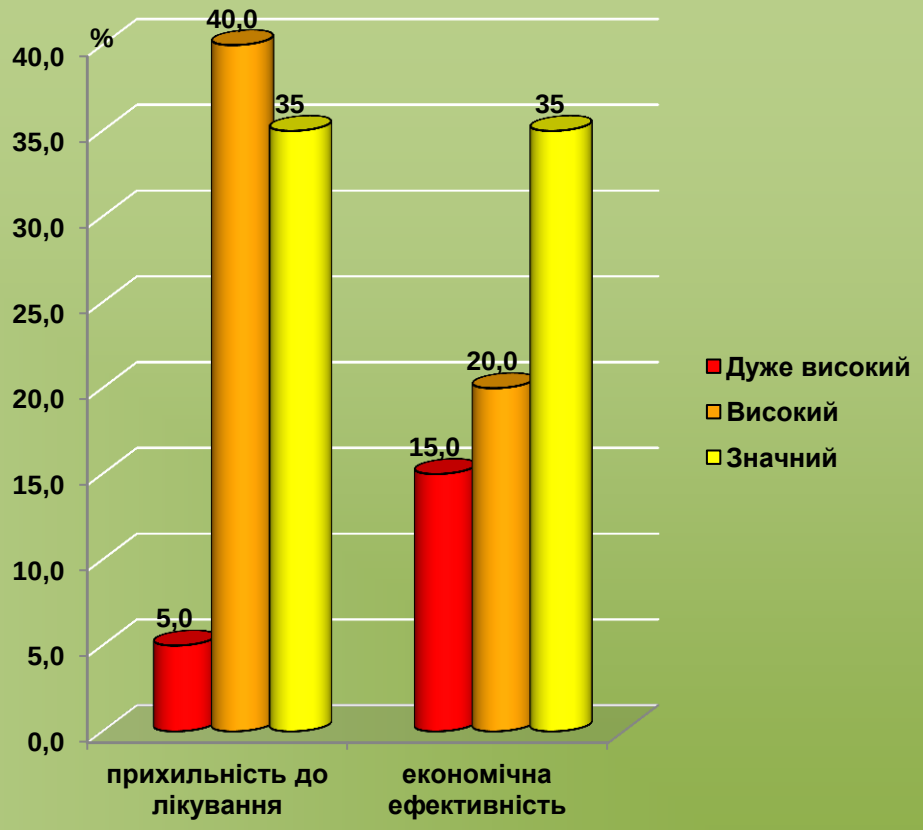

Медична та соціальна ефективність системи превентивної реабілітації військовослужбовців Збройних Сил України в умовах збройних конфліктів

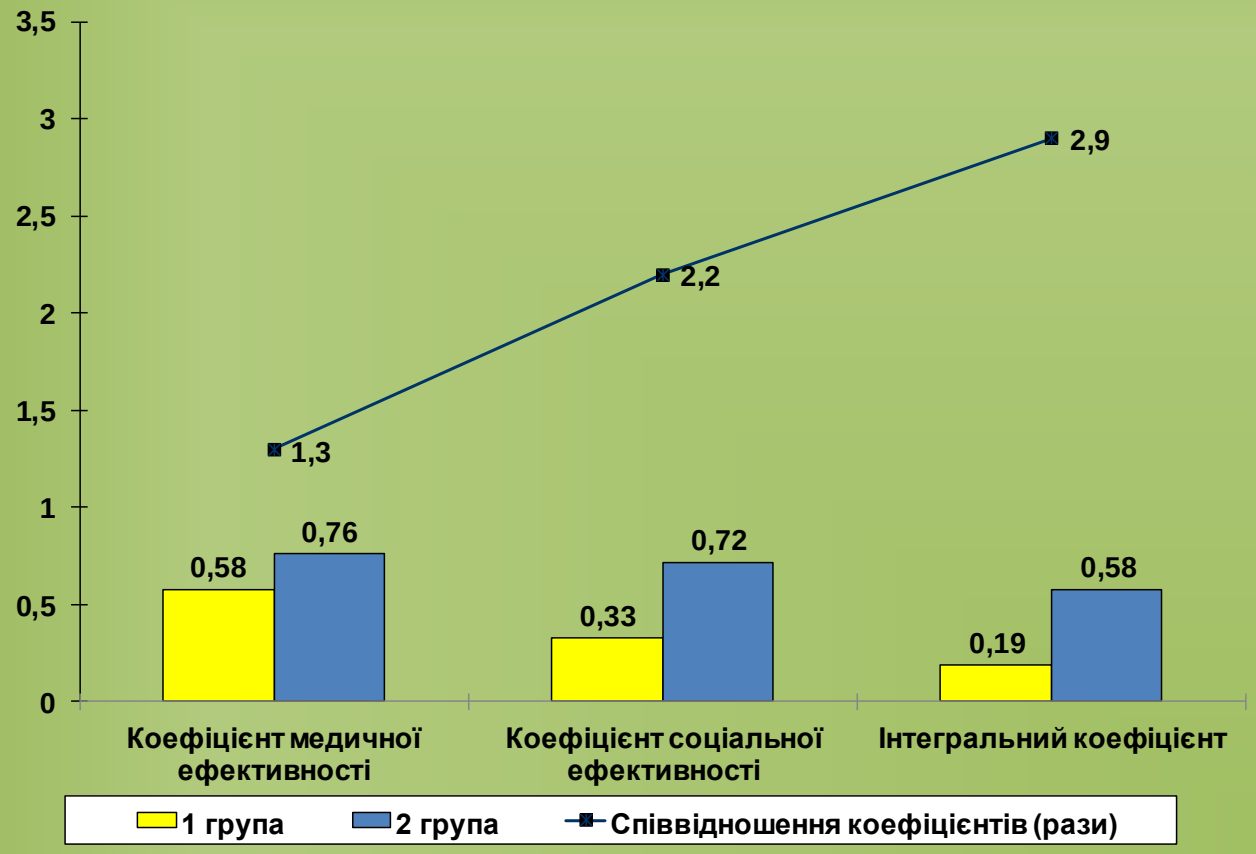

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ:

1. Комплексним соціально-гігієнічним дослідженням встановлено, що бойовий стрес серед військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, особливо серед поранених в АТО, останнім часом набув масового характеру. Заходи профілактики бойового стресу, його лікування та реабілітація військовослужбовців виявились неорганізованими, застарілими і проявили відсутність сучасних науково обґрунтованих підходів до медичного і соціального вирішення цієї проблеми і невідповідність існуючої системи превентивної реабілітації у цілому.

2. Авторами вперше в Україні вивчено рівні проявів бойового стресу і структуру пов’язаної з ним захворюваності, госпіталізації, і працевтрат військовослужбовців ЗС України в умовах збройних конфліктів та миротворчої діяльності; досліджено основні фактори військової служби та умов бойової обстановки, що впливають на формування ознак бойового стресу у військовослужбовців; розроблено комплекс науково обґрунтованих заходів профілактики, лікування і реабілітації військовослужбовців з бойовим стресом; обґрунтовано дефініцію «превентивна реабілітація» в умовах збройних конфліктів, визначено її функціональні та організаційні елементи, що упроваджено, як систему превентивної реабілітації військовослужбовців ЗС України в умовах збройних конфліктів.

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ (продовження)

3. Ефективність упровадження системи превентивної реабілітації військовослужбовців ЗС України в умовах збройних конфліктів: інтегральній коефіцієнт медичної ефективності заходів лікування і реабілітації підвищився в 1,3 рази; соціальної ефективності – у 2,2 рази. Прогнозована економія бюджетних коштів при лікуванні і реабілітації військовослужбовців з проявами бойового стресу становить близько 1,32 млн. грн. на рік.

Впровадження